

rudimentinis, -ė (1) *biol.* užuomazginis; kiek reikiant neišsivystęs, nykstantis, liktinis; ~iai *organai* (organai, netekę savo reikšmės evoliucinio organizmo išsivystymo metu ir esantys kelyje į išnykimą, pvz., aklosios žarnos atauga, stuburgalio kaulas ir pan.)

Sudėtinio termino *rudimentiniai organai* apibrėžimas šiuo atveju tik dubliuoja pagrindinį apibrėžimą ir yra, mūsų nuomone, visiškai nereikalingas. Tokių atvejų DLKŽ yra nemaža.

Tikriausiai teisingas tarybinis kalbininkas F. Sorokoletovas, tvirtindamas, kad geriausias rūšinių terminų apibrėžimas aiškinamajame žodyne – įjungimas jų į giminingų sąvokų grupę, o ne detalus aiškinimas, kas iš ko padaryta, kas kam naudojama ir t.t.², nes, iš tiesų, tokie apibrėžimai (ypač įrankių ir prietaisų) labai greitai pasensta. Be to, neįjungiant apibrėžiamos sąvokos į platesnę subordinuojančią sąvoką ar naudojant nepilnąjį apibrėžimą, labai lengva nuslysti į paviršutiniškumą. Paimkime porą pavyzdžių:

dauginis, -ė (2) → daug: ~iai *skaitvardžiai* (kurie eina su daugiskaitiniais daiktavardžiais)
minerālinis, -ė (1) → mineralas: ~ės *trašos*. *M. aliejus*. *M. vanduo* (kuriame yra ištirpęs koks mineralas)

Pagal sudėtinio termino *dauginiai skaitvardžiai* nepilnąjį apibrėžimą pirmajame aukščiau cituotame pavyzdyje išeitų, kad žodžių junginyje *penkti metai* pavartotas skaitvardis gali būti laikomas dauginiu. Paprasčiausio šulinio vandenyje taip pat yra ištirpusių mineralų, bet kodėl tokio vandens niekas nevadina mineraliniu?

Sudėtinių terminų pažymininių dėmenų sinonimus patogiau būtų dėti ne po viso sudėtinio termino, kaip kad daroma daugumoje DLKŽ straipsnių (plg. *įsprūdinės durys* – *įsprūdinis*, -ė str., *garsinė rašyba* – *garsinis*, -ė str., *garankštinis dantis* – *garankštinis*, -ė str. ir kt.), bet įterpti į sudėtinio termino vidurį (plg. *tvirtą pradę* || *tvirtagalę priegaidę* – *priegaidę* str.), nes daugeliu atvejų sudėtinio termino sinonimais būna ir vienažodžiai terminai (plg. *smiltinis akmuo*: *smiltainis* – *smiltinis*, -ė str.).

Suvenodinus aukščiau aptartus sudėtinių terminų pateikimo ir apibrėžimų nevienodumus DLKŽ, jo straipsnių struktūra pasidarytų truputį kompaktiškesnė, o svarbiausia – žmonėms būtų patogiau juo naudotis.

K. Gaiyenis

REIKŠMINGAS BALTARUSIŲ KALBININKŲ LEIDINYS

Дзялекталагічны атлас беларускай мовы, Мінск, 1963, VIII+338 žemėl.+970 p.

Prie stambiausių ir reikšmingiausių leidinių, pastaraisiais metais praturtintųjų ne tik baltarusių, bet ir apskritai tarybinę kalbotyrą, be abejo, priklauso Baltarusijos TSR Mokslų akademijos J. Kolaso vardo Kalbotyros instituto išleistas „Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“. Šis leidinys yra ilgų metų, didelio

² Жр. Ф. П. Сороколетов, Смысловая характеристика терминов в толковых словарях, „Лексикографический сборник“, вып. V, М., 1962, p. 130.

kolektyvinio darbo rezultatas. Atlaso medžiaga pagal specialią programą surinkta iš 1027 Baltarusijos TSR gyvenamų vietų. Į medžiagos rinkimo darbą, trukusį ke- liolika metų, be Minsko J. Kolaso vardo Kalbotyros instituto kalbininkų, buvo įtrauktas ir didelis būrys talkininkų – respublikos aukštųjų mokyklų dėstytojai, aspirantai, studentai, nemaža vidurinių mokyklų mokytojų. Spaudai Atlasą rengė taip pat gana didelis mokslinių darbuotojų kolektyvas, o visą leidinį redagavo TSRS Mokslų akademijos narys-korespondentas R. Avanesovas, Baltarusijos TSR Mokslų akademijos akademikas K. Krapiva ir filologijos mokslų daktarė J. Mackevič.

„Baltarusių kalbos dialektologinį atlasą“ sudaro dvi didelės knygos. Pirmojoje duodami pagalbiniai (Baltarusijos TSR administraciniai, istoriniai) ir lingvistiniai žemėlapiai. Pastarųjų žemėlapių pateikiama 338. Juose parodyta svarbiausių baltarusių tarmių fonetikos ir morfologijos ypatybių, atskirų sintaksinių konstrukcijų, frazeologizmų, įvairių žodžių ir terminų paplitimas, vartojimo zonos. Tų žemėlapių komentarams skirta antroji Atlaso knyga. Be to, jos įvadiniuose straipsniuose pla- čiai išnagrinėti atskiri lingvistinės geografijos klausimai, aprašyta Atlaso atsiradimo istorija, jo struktūra, pateikta baltarusių kalbos tarmių tyrinėjimo bibliografija.

Pavyzdingas yra atskirų Atlaso žemėlapių ir apskritai viso leidinio techninis apipavidalinimas – skoningai parinktos ir suderintos spalvos, įvairūs ženklai ir kt.

„Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“ didžiausią teorinę ir praktinę reikš- mę, be abejo, turi baltarusių kalbos mokslui.

Atlase pateikta turtinga ir įvairi tarminė medžiaga visų pirma bus svarbus šal- tinis baltarusių literatūrinės kalbos praktikai. Ta medžiaga, o taip pat paaiškėjęs atskirų kalbinių reiškinių tikslus geografinis paplitimas, padės geriau išspręsti dau- gelį literatūrinės kalbos fonetikos, morfologijos, sintaksės, leksikos norminimo klausimų.

Baltarusių literatūrinėje kalboje iki šiol pasitaiko nemaža gretiminių formų, pvz.: *цяля, цяль* ir (rečiau) *целёнак* „veršelis“; dgs. kilm. *хат* ir *хатаў* „pirkių“; dgs. įnag. *плячамі* ir *плячыма* „pečiais“; *гэта* ir *гэтая, -ае* „šita“; *бяром* ir *бярэм* „įimame“; *годы* ir *гады* „metai“¹. Remdamiesi Atlase paskelbtais tarminiais duo- menimis (plg. žemėl. nr. 84, 101 ir kt.), baltarusių kalbininkai, reikia manyti, nu- spres, kuri iš kelių gretiminių formų geriausiai tinka literatūrinei kalbai.

Iš leksikos klausimams skirtos Atlaso dalies išryškėja gausi baltarusių kalbos sinonimika, plg. spragilo jungo pavadinimus (259²): *гужык, уж, вужоўка, прывяз- ка, увязка, завязка, угарына, кáніца, пýтца, рэмень, хамуцік, пружык, сырмяць, начо́нка, вярóўка* ir kt.; veiksmažodžio *kalbėti* sinonimus (320): *гўтарыць, гаманіць, бала́каць, жў́ніць, гукáць, зў́бкаць, гавары́ць*. Atlase pateikta turtinga leksinė tarmių medžiaga bus nepakeičiamas šaltinis baltarusių kalbininkams, kuriantiems ir tobuli- nantiems nacionalinę įvairių liaudies ūkio ir kultūros sričių terminiją. Ta medžiaga taip pat privers kalbininkus peržiūrėti, kurį iš iki šiol vartotų sinonimų laikyti pama- tiniu literatūrinės kalbos žodžiu ar terminu. Pavyzdžiui, daugiausia paplitęs pirkai- tės (kamaros) pavadinimas *cmónka* Atlase (240) teisingai iškeltas į pirmą vietą,

¹ Plg. М. Г. Булахаў, Аб некоторых питаннях нармалізацыі і развіцця беларускай літаратурнай мовы, „Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР“, вып. 1, Мінск, 1954, р. 3–21.

² Čia ir kitur skliausteliuose duotas skaičius rodo „Baltarusių kalbos dialektologinio atlaso“ žemėlapių eilės numerį.

o tuo tarpu „Baltarusių-rusų kalbų žodyne“³ nuo to žodžio siunčiama į palyginti mažame vidurio Baltarusijos plote vartojamą žodį *варыўня*; žodžiai *бульбёўнік* „bulvienojas“ (281), *плёскуні* „pleiskanės kanapės“ (283), *стог* „kūgis, stirta“ (288), *рубель* (*рубль*) „šienkartė“ (289) yra daug plačiau vartojami ir žinomi, negu žodyne duoti jų sinonimai: *бульбянік*, *маніцы*, *сцёрта*, *жэрдка* ir kt.

Atlasas padės išaiškinti daug svarbių teorinių klausimų, liečiančių baltarusių tarmių susidarymą, literatūrinės kalbos formavimosi procesus, istorinius baltarusių ryšius su gretimomis slavų (rusų, ukrainiečių, lenkų) ir kitomis tautomis.

Slavų kalbų tarpe baltarusių kalba paprastai traktuojama kaip rytų slavų kalba, turinti vakarų slavų kalbų priemaišų. Vadinasi, tam tikra prasme baltarusių kalba yra tarytum pereinamoji tarp rytinių ir vakarinių slavų kalbų. Daugeliu atvejų tai ypač gerai patvirtina Atlaso leksinė medžiaga.

Rytų ir žiemryčių Baltarusijos leksika glaudžiai siejasi su rusų gretimų tarmių leksika, plg. *ло́лька* „lopšys“ (247) – rus. *лю́лька*; *адва́л* „(plūgo) verstuvė“ (256) – rus. *отва́л*; *вўтка* „antis“ (297) – rus. *ўтка*; *ска́цериць* „staltiesė“ (325) – rus. *ска́терть*; *хазя́ін* „šeimininkas“ (334) – rus. *хозя́ин*; *ба́льнЫ* „sergantis, nesveikas“ (319) – rus. *больно́й*. Vakarų ir pietvakarių Baltarusijos leksika daugiau atitikmenų turi ukrainiečių ir lenkų kalbose, plg. toje Baltarusijos dalyje vartojamus aukščiau minėtų pavadinimų sinonimus: *ка́льска*, *ка́льшкa* „lopšys“ – ukr. *ко́ліска*, lenk. *kołyska*; *па́ліца* (*па́ліца*) „verstuvė“ – ukr. *по́лиця*; *ка́чка* „antis“ – ukr. *ка́чка*, lenk. *kaczka*; *абры́с* (*обрыс*, *абры́сак*) „staltiesė“ – ukr. *обры́с*, lenk. *obrus*; *гаспада́р* „šeimininkas“ – ukr. *госпо́дар*, lenk. *gospodarz*; *хво́ры* „sergantis, nesveikas“ – ukr. *хво́рий*, lenk. *chory*.

Taip pat pasitaiko gana daug žodžių, kurie baltarusių kalbą sieja tik su viena kuria slavų kalba, pvz. su lenkų: *студня́* „šulinys“ (241) – lenk. *studnia*; *насі́длы*, *насі́дла* „naščiai“ (249) – lenk. *nosidło*; *та́нча* „vaivorykštė“ (312) – lenk. *teęcza*; *зі́мна* „šalta“ (321) – lenk. *zimno*.

Atlase pateikta leksinė medžiaga parodo bei patikslina ir iš kitų kalbų į baltarusių kalbą patekusių skolinių lokalizaciją, padeda geriau suprasti tų skolinių plitimo kryptis. Pavyzdžiui, išryškėja tikslus plotas, kuriame vartojami tokie per lenkus atėję germanizmai, kaip: *анда́ра́к* „sijonas“ (329) – vok. *Unterrock*, lenk. *andarak* (plg. taip pat liet. tarm. *andarokas*); *унтх́ір* „klėtis“ (239) – vok. (rytprūsių) *spiker*, lenk. *spichler* (liet. tarm. *špykerė*, *špykeris*); *шур*, *шўрык* „stoginė, pašiūrė“ (238) – vok. (rytprūsių) *šu(e)r*.

Kaip leksikos, taip ir svarbiausių fonetikos, morfologijos, sintaksės ypatybių tarminiai skirtumai daugeliu atvejų patvirtina dvi pagrindines baltarusių tarmių grupes – žiemryčių ir pietvakarių. Pavyzdžiui, žiemryčių tarmėms būdingos formos *піра́мбцы* „perplauti, perskalbti, išplauti“ (10), *го́рад* „miestas“ (13), *дзіце́нак* „vaikas“ (85), *но́вую хату* „naują pirkia“ (124), *бярэ́ць* „ima (vns. 3 asm.)“ (148), *ка́жыць* „kalba (vns. 3 asm.)“ (149), *ходзя́ць*⁴ „vaikščioja (dgs. 3 asm.)“ (157), *сесіць* „sėsti“ (174) pietvakarinėse tarmėse turi tokius atitikmenis: *перамбцы*,

³ Жг. Белорусско-русский словарь, под редакцией академика АН БССР К. К. Крапивы, Москва, 1962.

⁴ Apibendrintas esamojo laiko daugiskaitos 3 asmens formos su *-уць* (*-юць*) vietoj *-аць* (*-яць*) vartoja ir gretimos rusų tarmės, plg. Ю. Ф. Мацкевич, Марфалогія дзеяслова ў беларускай мове, Мінск, 1959, p. 175, 251.

город, діця, нёву хату, бярэ, кажа, хадзяць, сёсці. Remdamiesi Atlaso medžiaga, baltarusių kalbininkai daro išvadą, kad pietvakarių Baltarusijos tarmės yra išlaikiusios daugiau archaishkų ypatybių, negu žiemryčių⁵.

Tiesa, nemaža baltarusių kalbos tarminių reiškinių yra pasiskirstę ir kiek kitaip. Pavyzdžiui, iš Atlaso matyti, kad kai kurių sintaksinių ypatybių izoglosos baltarusių kalbos arealą dalina į rytinę ir vakarinę dalį. Sakysim, rytinėje dalyje yra vartojamos konstrukcijos *пайшоў к бацьку* „nuėjo (nuėjau, nuėjai) pas tėvą“ (217), *ехаў на кані* „važiavo (važiavau, važiavai) arkliu“ (222), *у мяне баліць галава* „man skauda galva“ (223), o vakarinėje dalyje — *пайшоў да бацькі, ехаў канём* (ši konstrukcija taip pat paplitusi beveik visose baltarusių pietinėse tarmėse), *мне баліць галава*.

Pastarųjų konstrukcijų, kaip ir daugelio kitų Atlase pateiktų ypatybių, paplitimo izoglosos išsina už Baltarusijos teritorijos ribų ir kerta gretimų slavų (rusų, ukrainiečių, lenkų) ar baltų (lietuvių, latvių) kalbų arealus⁶. Taigi „Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“ duos vertingos medžiagos taip pat bendrajam slavų kalbų atlasui, istorinei-lyginamajai kalbotyrai ir įvairioms kitoms studijoms.

Suprantama, šis leidinys svarbus ir lietuvių kalbos mokslui. Ilgus amžius trukę glaudūs baltų ir slavų tautų ryšiai aiškius pėdsakus paliko ir tų tautų kalbose. Kalbininkų dėmesį jau seniai patraukė ypač artimų kaimynų — lietuvių ir baltarusių — kalbų bendrybės, tų kalbų įtaka viena kitai. Pavyzdžiui, lietuvių rytinių tarmių priebalsio *l* kietinimas (plg. *lādas* < *lēdas*, *aukūnė* < *alkūnė*), afrikatų *c*, *dz* tarimas vietoj literatūrinės kalbos priebalsių *t*, *d* (plg. *dūoc*, *dzienā* vietoj *dūoti*, *dienā*) — būdinga ir baltarusių kalbai (plg. *воўк* < *волк* „vilkas“; *даць* < *даць* „duoti“, *дзень* < *день* „diena“). Kai kurių kalbininkų nuomone, toms ypatybėms paplisti lietuvių kalbos tarmėse kaip tik ir padėjusi baltarusių kalba. Tačiau didžiausią baltarusių kalbos įtaką yra patyrusi lietuvių tarminė leksika. Štai keletas plačiau vartojamų baltarusizmų: *batvlniai* „burokai, burokų lapų sriuba“ (baltar. *бацьвін(н)е* „burokų lapai, stiebai“), *bočid*, *bōčius* „tėvas, senelis“ (baltar. *баця* „tėvas“), *būlba* „bulvė“ (baltar. *бўльба*), *uzbōnas* „ąsotis“ (baltar. *эбан* „ąsotis, puodynė“), *štaryti* „kalbėti, šnekučiuotis“ (baltar. *штарыць*). Kai kurie skoliniai iš baltarusių kalbos pateko net į lietuvių literatūrinės kalbos leksiką, pvz.: *norāgas*, *prēslas*, *si-jōnas* (baltar. *наро́г*; *пра́сла*, *пра́сла*; *са́ян*).

Tiesa, kartais kyla abejonių, ar kuris nors lietuvių kalbos skolinys yra atėjęs iš baltarusių, ar iš kitos slavų (pvz., lenkų, rusų) kalbos. Tais atvejais kalbininkams dabar labai padės „Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“, jame duota tiksli daugelio baltarusių kalbos žodžių ir formų geografija. Remiantis šio Atlaso faktine medžiaga, bus galima patikslinti ne vieno lietuvių kalbos žodžio kilmės aiškinimą. Pavyzdžiui, iki šiol įvairiai buvo aiškinta dialektizmo *grūčkas* „griežtis“ kilmė. Tas žodis mėginta sieti ir su lenkų kalbos žodžiu *gruszkī*⁷ „tam tikra bulvių rūšis“, ir baltarusių kalbos *бры́чка*⁸ „griežtis“, ir kildintas iš lietuviškos tarminės formos

⁵ Plg. Ю. Ф. Мацкевич, А. Г. Мурашко, А. В. Орешонкова, Об итогах работы по составлению атласа белорусских народных говоров, „Вопросы диалектологии восточно-славянских языков“, Москва, 1964, p. 45 tt.

⁶ Plg. А. П. Непокупный, Ареальные аспекты балто-славянских языковых отношений, Киев, 1964, p. 62 tt.

⁷ Plg. E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg-Göttingen, 1955 tt., p. 302.

⁸ Plg. Lietuvių kalbos žodynas, III, Vilnius, 1956, p. 653.

krùčkas „griežtis“ (vietoj šios formos, taip pat paskolintos iš baltarusių kalbos, pradinio *k* skardusis *g*, manoma, atsirado jau pačiose lietuvių kalbos tarmėse⁹). Iš Atlaso paaiškėja, kad baltarusių kalba, be kitų griežčio pavadinimų (*брўчка, брўшка, брўшка, грўжына, грўжа, крўчка*...), turi taip pat ir *грўчка* (276). Pastarasis pavadinimas, kaip ir *крўчка*, yra būdingas Lietuvos pasienio baltarusių tarmėms (Glubokų, Pastovių rajonai). Vadinasi, atskirose lietuvių tarmėse dabar vartojamos formos *krùčkas* ir *grùčkas* greičiausiai yra pasiskolintos iš baltarusių kalbos skirtingų tarmių.

„Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“ nemaža pasitarnaus ir kalbininkams, tyrinėjantiems baltų (lietuvių, latvių) kalbų įtaką baltarusių kalbai. Visų pirma dėmesį patraukia tie dialektizmai, kurie daugiausia paplitę baltarusių tarmėse, betarpiškai susiduriančiose su lietuvių ar latvių tarmėmis, pvz., priesaga *-юк (-ук)*, vartojama tam tikriems diminutyviniais daiktavardžiams daryti (296), priesaga *-ене*, vartojama tokių žodžių darybai, kaip *бульбавэне* „bulvienojas“ (plg. liet. tarm. *bulviēnis, bulbiēnis*), *картафлёне* „t.p.“ (280-2); atskiri žodžiai: *рэзгiны, рэзгiнi* (254) – liet. *rėžginės; жэгiн* (234) – liet. *žaginys; дзiрвiн* (275) – liet. *dirvonas; асвiр, свiр, свiрнiя, свiрснiя*... (242-4) – liet. *svirtis*. Gana plačiai baltarusių vartojami šie baltiški skoliniai: *мянiа, мянiцiя, мёнiа, мёнiцiя*... (264) – liet. *mentė; сцiрiа (сцiрiа)*, *сцiрдiа*... (288) – liet. *stirta; свiрiа, свiрiа, свiрiа* (239) – liet. *sviřnas* ir kt. Daugiausia rytinėje Baltarusijos TSR dalyje yra paplitęs spėjamas lituanizmas *ёўнiя, ёўнiя* (233) – liet. *jauja*¹⁰, o piet-vakariniam kampe (Polesėje) – *кльiнiя, кльiнiя* (235) – liet. *klionas*.

Iš rytinių lietuvių tarmių į gretimas baltarusių tarmes greičiausiai yra patekę ir tam tikri gyvulių ar paukščių šaukimo žodeliai, pvz., karvių: *мнiрyсь-мнiрyсь* (304) – liet. *tpus(e)-tpus(e)*, avių: *базь-базь* (305) – liet. *baz-baz*, žąsų: *зю-зю-зю, зюлю-зюлю, жуль-жуль* (307) – liet. *ziu-ziu-ziu, ziul(e)-ziul(e), žiu-žiu* ir kt.

Atlase pateikta leksinė medžiaga padės lengviau suprasti ir analoginės žodžių darybos, atskirų reikšmių skolinimosi atvejus. Daugiausia vakarinėse baltarusių tarmėse vartojamų formų *магiлki, мiгiлki, магiльнiк* „kapinės“ (318) santykis su žodžiu *магiла* „kapas“ yra analogiškas lietuvių *kapaĩ, kãpinės* santykiui su *kãpas*¹¹. Iš lietuvių kalbos vakariniai baltarusiai, galimas daiktas, yra pasiskoline žodžio *rauti* vieną reikšmę, plg. baltar. *лён рвiаць* – liet. *linũs rãuti*; rytinėse baltarusių tarmėse šiuo atveju sakoma: *лён браць* (267).

Iš Atlaso medžiagos taip pat geriau išryškėja ir kai kurių bendrų baltų ir slavų žodžių paplitimas Baltarusijos teritorijoje, pvz.: *клець* (239) – liet. *klėtis; мала-ка, мiлака, мiлiака* (315) – liet. *talkã; арўць, орыць* (265) – liet. *ãrti*.

Lietuvių ir baltarusių kalbų bendrybių, jų tarpusavio įtakos tyrinėjimas bus dar sėkmingesnis, kai pasirodys ir lietuvių kalbos atlasas. Gaila tik tai, kad „Programos“, pagal kurias buvo renkama medžiaga baltarusių ir lietuvių kalbų atlasams, iš anksto nebuvo reikiamai suderintos – abiejose „Programose“, sakysim, galėjo

⁹ Plg. V. Urbutis, Dvi etimologijos pastabos, „Kalbotyra“, I, Vilnius, 1958, p. 220–221.

¹⁰ Plg. E. Fraenkel, Litauisches etymologisches Wörterbuch, p. 192.

¹¹ Šiaurinėse lenkų tarmėse vartojama forma *mogilki* „kapinės“, kai kurių kalbininkų nuomone, yra reikšmės skolinys, arba vadinamoji kalkė, iš lietuvių kalbos, plg. Cz. Kudzinowski, Jaćwingowie w języku, „Acta Baltico-slavica“, Białystok, 1964, p. 224.

būti daug daugiau bendrų ar analogiškų sintaksės, leksikos klausimų (tų kalbų tarpusavio istorinius ryšius leksika kaip tik geriausiai ir parodo).

„Baltarusių kalbos dialektologinis atlasas“ savo struktūra, sudarymo principais tam tikra prasme nesiskiria nuo anksčiau pasirodžiusių tarybinių¹² ir daugelio užsienio lingvistinių atlasų. Šiame atlase tiktai pateikta faktinė medžiaga (duotas svarbiausių baltarusių kalbos tarminių reiškinių geografinis paplitimas), bet nėra tos medžiagos tyrinėjimo, mokslinės analizės. Reikia tikėtis, kad baltarusių kalbininkai tokį darbą atliks ateityje ir padarytus apibendrinimus bei gautas išvadas paskelbs kituose leidiniuose¹³.

Keletas kitų kritinių pastabų, kurias galima padaryti „Baltarusių kalbos dialektologinio atlaso“ sudarytojams, daugiausia liečia neesminius dalykus, atskiras metodinio pobūdžio smulkmenas. Vieną kitą jų čia ir paminėsime.

Atlase pasitaiko žemėlapių, skirtų pavadinimams ar terminams, kurių reikšmės nėra tiksliau detalizuotos ar diferencijuotos. Sakysim, žemėlapis nr. 231 yra skirtas įvairių avidės pavadinimų paplitimui parodyti. Vienas iš plačiausiai vartojamų pavadinimų yra *аўчарнік*, kuris tačiau įvairiose Baltarusijos vietose reiškia ne visiškai tą patį objektą – tuo vardu vadinama ir avių gardas bendrame tvarte, ir avims skirtas priestatas prie tvarto, ir visai atskiras avių tvartas (kolūkinis). Tokios žodžio *аўчарнік* ir kitų jo sinonimų reikšmių diferenciacijos ir tų reikšmių lokalizacijos iš žemėlapių nematyti. Tiesa, tokie trūkumai atsirado ir dėl tam tikrų objektyvių priežasčių – daugiausia dėl nepakankamų ar ne visai tikslų Atlaso medžiagos rinkėjų užrašytų kalbinių ar etnografinių duomenų.

Be reikalo, rodos, Atlaso žemėlapiuose neparodytas geografinis paplitimas tokių gražių ar palyginti plačiai vartojamų sinonimų, kaip *ісцѣнка, вараўня* greta *сцѣнка, варыўня* „pirkaitė, kamara“ (240); *сіверна, сѣверна* greta *халадна, цюдожэна, зімна* „šalta“ (321) ir kt.

Ne visiškai vienodai pateiktos sintaksinės konstrukcijos: vienų konstrukcijų visi žodžiai sukirčiuoti (208, 209, 212, 213, 216, 217, 219), o kitų – ne (206, 207, 214, 215, 218).

Kai kurių Atlaso žemėlapių antraštiniai pavadinimai yra per daug lakoniški ir dėl to skaitytojui žemėlapių turinys iš jų ne visada aiškus. Ypač taip būna tada, kai antraštinis žodis turi kelias reikšmes, plg. žemėlapių nr. 229 dviprasmišką antraštinį pavadinimą „Назвы гары“ – žemėlapyje parodyta aukšto (pastogės) pavadinimų paplitimas, tačiau baltarusių kalbos žodis *гарá*, reiškia ne tiktai „aukštas“, bet ir „kalnas“ (pastaroji reikšmė žodyne duota pirmąja). Prie antraštinių pavadinimų, reiškiančių augalus, tikslinga buvo duoti ir lotyniškų terminus.

Tarp pagalbinių Atlaso žemėlapių pasigendame Baltarusijos TSR geografinio (reljefinio) žemėlapių, kuris, galimas daiktas, padėtų geriau suprasti atskirų tarminių ypatybių izoglosų atsiradimą bei jų išsidėstymą.

K. Morkūnas ir A. Vidugiris

¹² Plg., pavyzdžiui, Атлас русских народных говоров центральных областей к востоку от Москвы, под редакцией Р. И. Аванесова, Москва, 1957; Й. О. Дзендзелівський, Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області УРСР (Лексика), 1, Ужгород, 1958.

¹³ Baltarusių kalbininkai, remdamiesi Atlaso medžiaga, yra jau ir paskelbę kai kuriuos apibendrinamojo pobūdžio darbus, plg. reikšmingą kolektyvinį darbą „Нарысы па беларускай дыялекталогіі“ (Мінск, 1964, 416 p.), atskirus straipsnius leidiniuose „Вопросы диалектологии восточно-славянских языков“ (Москва, 1964), „Беларуская мова“. Даследаванні па лексікалогіі (Мінск, 1965) ir kt.